

Dr. sc. Davor Krapac*

**KONFERENCIJA U POČAST PROFESORU
MIRJANU DAMAŠKI, U POVODU ODLASKA
U MIROVINU, PRAVNI FAKULTET SVEUČILIŠTA
YALE, 31. LISTOPADA – 1. STUDENOGA 2008.,
NEW HAVEN, SAD**

U organizaciji Pravnog fakulteta Sveučilišta Yale u New Havenu održana je 31. X. i 1. XI. 2008. konferencija u počast dugogodišnjem profesoru toga fakulteta – a prije toga profesoru Pravnog fakulteta u Zagrebu – dr. sc. Mirjanu Damaški. Konferencija je bila podijeljena na četiri sekcije, posvećene glavnim znanstvenim temama s kojima se profesor Damaška bavio u karijeri: dokaznom pravu, poredbenom procesnom pravu, međunarodnom kaznenom pravu i teoriji poredbenog prava. Nakon uvodnog izlaganja dekana Pravnog fakulteta Sveučilišta Yale profesora Harolda Hongjua Koha, u svakoj su sekciji sudionicima konferencije po četiri panelista pružili uvid u glavna pitanja tih tema, a potom se o njima vodila kraća rasprava. Tako su sudionici konferencije – njih pedesetak sa svih kontinenata – imali prilike slušati najizvršnije istraživače i pravne znanstvenike koji su se odazvali pozivu organizatora da nastupe kao panelisti, tako npr. *R. Lempert*, *R. Friedman* i *D. Halberstam* sa University of Michigan Law School; *J. Mnookin* sa Univeristy of California; *A. Stein* sa B. N. Cardozo School of Law, Yeshiva University; *O. Chase* sa New York University School of Law; *A. Kessle* sa Stanford Law School; *M. Taruffo* s Pravnog fakulteta Sveučilišta u Paviji, Italija; *T. Weigend* sa Sveučilišta u Kölnu; *A. Cassese*, nekadašnji predsjednik ICTY i profesor na Sveučilištu u Firenzi; *C. Chung* sa Yale Law School; *G. Fletcher* sa Columbia Law School; *R. Wedgwood* sa John Hopkins University; *R. Kagan* sa Berkeley University iz Kalifornije, *M. Lasser* sa Cornell University Law School, *P. Roberts* sa University of Nottingham u Engleskoj te *P. Ruiz-Tagle* s Pravnog fakulteta Sveučilišta u Santiagu da Chile.

Pored radnog dijela konferencije održana su primanja za uzvanike: jedno u organizaciji Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu te drugo, kao svečana

---

* Dr. sc. Davor Krapac, redoviti profesor kaznenog procesnog prava na Pravnom fakultetu u Zagrebu i sudac Ustavnog suda Republike Hrvatske

večera u organizaciji Pravnog fakulteta Yale Sveučilišta, s brojnim pozdravnim govorima od kojih valja istaknuti dugi, zadivljujuće topli pozdravni govor profesora *Brucea Ackermana* s Yalea, poznatog američkog konstitucionalista i dugogodišnjeg prijatelja i kolege profesora Damaške.

Osim toga, predstavljena je i spomenica profesoru Damaški, pod naslovom *Crime, Procedure and Evidence in a Comparative and International Context*, koju su uredili *J. Jackson*, *M. Langer* i *P. Tillers*, a izdala izdavačka kuća Hart Publishing 2008. godine. Spomenica sadržava, osim uvodnog eseja dekana *Koha* o djelu profesora Damaške kao “*mostu između pravnih kultura*”, 18 eseja spomenutih – ali i drugih – pravnika o pitanjima s područja poredbenog kaznenog procesnog prava, procesne epistemologije, zaštite ljudskih prava i tzv. hibridizacije u međunarodnom kaznenom pravosuđu te teorije poredbenog prava, a na koncu opširan intervju koji je s profesorom Damaškom vodio jedan od njegovih studenata, poslije profesor na University of California u Los Angelesu, *Maximo Langer*, inače također sudionik i moderator druge sekcije konferencije.

O konferenciji je objavljen i širi prikaz u *Večernjem listu* 4. XI. 2008. pod naslovom *Profesor koji je zbližio RH i SAD*, pa ga na ovom mjestu nećemo ponavljati. Za čitatelje *Ljetopisa* stoga samo prenosimo govor koji je profesor *Krapac* održao na spomenutom primanju. Na primanju je, osim toga, govorila i profesorica *K. Turković*, dok su dekan *Kregar* i ministar pravosuđa *Šimonović* poslali skupu svoje pozdravne poruke.

Govor profesora Krapca, preveden na hrvatski jezik, glasi:

Mirjan Damaška rodio se 1931. u Brezicama, danas Republika Slovenija, u hrvatskoj obitelji. Pred Drugi svjetski rat obitelj se preselila u Zagreb, gdje je Damaška završio osnovnu školu i gimnaziju i upisao se 1950. na Pravni fakultet. Kao student četvrte godine dobio je stipendiju za studij na Akademiji za međunarodno pravo u Haagu, na osnovi seminarskog rada (*Dedoublement fonctionnel dans le droit international*) izrađenog na poticaj uglednog profesora međunarodnog prava i tadašnjeg dekana Fakulteta Jurja Andrassyja. Diplomirao je 1955. Nakon kraćeg vremena provedenog u sudskoj praksi, rano se opredijelio za sveučilišnu karijeru tako da je 1.XII. 1956. izabran za asistenta na Pravnom fakultetu u Zagrebu u predmetu *krivični postupak*. Kaže se: *fata trahunt homines* (sreća upravlja ljudima) i ja ne mogu reći što je sve tada utjecalo na takvu odluku mladoga Damaške, ali mogu reći da je ona bila zlatna odluka za razvitak pravne teorije i sveučilišnog pravnog studija u Hrvatskoj i bivšoj Jugoslaviji.

Sveučilišna karijera Damaške u Hrvatskoj bila je brza i blistava. Godine 1956. stekao je diplomu iz poredbenog prava na Fakultetu za poredbeno pravo u Luxembourg. Doktorirao je na Pravnom fakultetu u Ljubljani 6. XII. 1960. s disertacijom na temu okrivljenikova iskaza kao dokaznog sredstva u suvremenom kaznenom procesu (objavljena kao monografija pod istim naslovom u Zagrebu 1962.). Bio je jedan od najmlađih doktora znanosti na Pravnom fakultetu u Zagrebu. U studenom 1961. godine izabran je za docenta na Pravnom fakultetu u Zagrebu. Godine 1966. unaprijeđen je u rang izvanrednog profesora, a tri godine poslije postao je redoviti profesor kaznenog postupovnog prava. Svoja

nastavnička iskustva i poglede na organiziranje nastavnog procesa na pravnim fakultetima izložio je u još uvijek aktualnom i zanimljivom radu: O osnovnom obliku nastave na pravnim fakultetima, Zbornik PFZ 4/71, 473-486.

Osim kaznenog postupovnog prava, o kojem je već rano počeo objavljivati znanstvene radove (Značenje pravila *in dubio pro reo* u pozitivnom pravu, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu 2/58; O protutužbi kod uvrede, Naša zakonitost 5-6/58; O pojmu istog djela za potrebe pravomoćnosti, Naša zakonitost 1-2/61), bavio se problemima poredbenog prava, posebno studijem procesnih sustava koji se temelje na engleskoj pravnoj tradiciji. Tako je među prvim komparativistima u tadašnjoj Jugoslaviji domaću pravničku javnost informirao, uz ostalo, o "maloj reformi" kaznenog postupka Zapadne Njemačke (Zbornik PFZ 4/65, 252-262), o pokusnom ukidanju smrtne kazne u Velikoj Britaniji (Zbornik PFZ 1/66, 74-77) te o vrstama bitnih povreda kaznenog procesnog prava (Odvjetnik 11-12/70). Njegov rad: Obavještenja građana dana policiji i dokazivanje u krivičnom postupku (Jugoslavenska revija za kriminologiju i krivično pravo, 2/69) bio je pionirski znanstveni rad o problemima dopuštenosti upotrebe informacija o kaznenom djelu prikupljenih tijekom policijskih izvida prije započetog kaznenog postupka, kao dokaza na suđenju. Taj je članak znatno utjecao na praksu tadašnjih vrhovnih sudova u bivšoj Jugoslaviji, koji su se od novele Zakona o kaznenom postupku iz 1967. godine našli pred tim problemom i dugo ga nisu mogli riješiti, a pridonio je i tome da su se pravna rješenja koja je zastupao Damaška tako učvrstila da su "preživjela" kasnije zakonske, pa čak i ustavne odnosno državnopravne promjene.

I obratno, iskustva kontinentalnog pravnika Damaška je prenosio u anglo-saksonsku pravnu okolinu: od 1966. do 1968. predavao je kao *visiting professor* na Pravnom fakultetu Pensilvanijskog sveučilišta u Filadelfiji gdje je držao nastavu iz općeg poredbenog prava te poredbenog kaznenog prava za studente druge i treće godine, kao i nastavu iz općeg dijela američkog materijalnog kaznenog prava za studente prve godine pravnog studija te studente sociološkog fakulteta. U proljeće 1967. godine održao je seriju predavanja o kaznenom postupku u tadašnjim socijalističkim državama na Pravnom fakultetu Sveučilišta Michigan u Ann Arboru. Godine 1968. izdao je i skripta iz poredbenog kaznenog prava za potrebe studenata Pravnog fakulteta Pensilvanijskoga sveučilišta. O kontinentalnom pravu pisao je npr. u radovima: Obscenity laws in Europe (dio knjige što sadrži Izvještaj Komisije za pornografiju SAD, Washington, New York 1970); Comparative Reflections on reading the amended Yugoslav Code of Criminal Procedure, The Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science, No. 6, 1970; Adverse legal consequences of conviction and their removal: a comparative study, The Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science, No. 3-4, 1968; Comparing Study Draft of Proposed New Federal Criminal Code to European Penal Codes; Working Papers of National commission on Reform of federal Criminal Laws, Vol. III, Washington 1971. Ne smije se zaboraviti i njegova djelatnost prevođenja jugoslavenskih kaznenih zakona na engleski jezik (Code of Criminal Procedure of the SFRY, Beograd, 1969).

Posebice treba istaknuti njegov članak o metodološkim izazovima studija američkog prava za kontinentalnog pravnika pod naslovom: A continental lawyer in an american law school: trial and tribulations of adjustment, Univ. of Penn. Law Review, No. 8, 1968, koji američkom i kontinentalnom pravniku "otvara oči" upozoravanjem na to da iza jurisprudencijskih razlika stoje dublje sličnosti pravnih škola na obje strane Atlantika, temu koja će se kao *basso continuo* provlačiti i kroz njegove kasnije radove. Te sličnosti, dakako, nisu nekakve jednostavne istine, već se do njih dolazi suočavanjem vlastite neutralne pozicije istraživača sa sadržajnim argumentima drugih. Mogli bismo ih svesti na tri: prvo, da obje

strane Atlantika uzimaju pojedinca kao referentan objekt svakog promišljanja o pravu; drugo, da se pravne odluke o društvenim odnosima trebaju legitimirati na općoj normi koje valjanost mora u što manjoj mjeri ovisiti o izvanjskim vrijednostima i ciljevima, i treće, da se referentne pravne norme moraju tumačiti racionalnim, znanstvenim metodama.

Damaška je 1969. izabran za prodekana Pravnog fakulteta u Zagrebu. Godine 1970. obavljao je dekanske dužnosti zbog bolesti dekana Zlatarića, a pored toga bio je članom redakcijskog odbora Zbornika Pravnog fakulteta u Zagrebu te od 25. XI. 1970. predsjednikom Bibliotečkog odbora Fakulteta. Osim tih dužnosti na Pravnom fakultetu, Damaška je obavljao od 1970. do 1971. dužnost predsjednika Komisije hrvatskog Sabora za reformu kaznenog zakonodavstva.

U prosincu 1971., nakon pada hrvatskog liberalnog komunističkog vodstva, Damaška je otputovao u SAD. Tu je 1972. dobio *Master of Arts* diplomu od Pensilvanijskog sveučilišta u Filadelfiji te odmah postao redoviti profesor usporednog prava na Pravnom fakultetu tog sveučilišta (University of Pennsylvania Law School). Nažalost, njegova *alma mater* taj odlazak nije dobro prihvatila: radni odnos s njime na Pravnom fakultetu u Zagrebu jednostrano je raskinut rješenjem dekana od 28. II. 1973. donesenim na temelju odluka Savjeta Fakulteta od 28. XII. 1972. i 22. II. 1973. Rješenje dekana suhoparno je utvrdilo da mu je prestao radni odnos 1. II. 1973. "zbog samovoljnog napuštanja posla".

Unatoč takvom rastanku sa starom domovinom 1971. godine s gorkim prizvukom, Damaška je ostao vezan uz rodni kraj. Ta se veza odrazila u raznim oblicima suradnje s Hrvatskom, najprije u široj društvenoj aktivnosti, a kasnije i u angažmanu u nastavnoj djelatnosti na istom Pravnom fakultetu koji mu je dva desetljeća prije otkazao radni odnos. U društvenom angažmanu početkom 1990. osnovao je (s Ivom Bancem) udrugu New England Association of Alumni and Friends of Zagreb University i bio njezin prvi predsjednik. U listopadu 1990., na molbu prvoga predsjednika Franje Tuđmana upućenu Pravnom fakultetu Yale da pomogne u redigiranju nacрта ugovora o savezu jugoslavenskih država, organizirao je skupinu stručnjaka s raznih američkih pravnih fakulteta da izvrše taj zadatak. Napisao je konačno izvješće o rezultatima rada te skupine i poslao ga u Zagreb, ali je u međuvremenu ideja o jugoslavenskoj konfederaciji (koju su prvotno zastupale Hrvatska i Slovenija) već bila odbačena.

Uoči izbijanja ratnih sukoba 1991. godine nastojao je pomoći da se izbjegne agresija na Hrvatsku. Tijekom Domovinskog rata pisao je mnogobrojna pisma (pojedinačna i kolektivna) američkim političarima, zalažući se za hrvatsku stvar. Sudjelovao je u akciji skupljanja potpisa za *Apel o miru u Hrvatskoj* koji je objavljen u New York Timesu 11. listopada 1991. U studenom 1991. otišao je s delegacijom američkih Hrvata u Bijelu kuću pledirati za međunarodno priznanje Hrvatske. U materijalu za taj sastanak u Bijeloj kući nalazi se njegovo priopćenje *Why should the US care about Croatia*. O toj temi Damaška je održao kraći govor na skupu u Bijeloj kući i poslije u Ministarstvu vanjskih poslova (State Department).

Nakon završetka rata u Hrvatskoj, Damaška je ušao u uredništvo Hrvatskog ljetopisa za kazneno pravo i praksu i *dopisno uredništvo* Zbornika Pravnog fakulteta u Zagrebu. Četiri godine bio je član Savjetodavnog odbora *Croatian Democracy Project* (Washington, D. C.). Davao je primjedbe na nacrt hrvatskog Zakona o kaznenom postupku, a bio je i recenzent prijevoda hrvatskog kaznenog zakonodavstva na engleski jezik. U postupku protiv generala Blaškića bio je povremeni savjetnik pravne firme Letham & Watkins, koje je ortak - Russel Hevman - bio branitelj optuženog. Aktivno je sudjelovao u postupku zbog *sub poenae* upućene hrvatskom ministru obrane. Povremeno je surađivao (i surađuje) *pro*

bono s hrvatskom Misijom pri UN i s Uredom Vlade Republike Hrvatske za suradnju s Međunarodnim sudom pravde i Međunarodnim kaznenim sudom za bivšu SFRJ. Godine 2000.-2001. sudjelovao je *pro bono* u izradi *Memorijala* uz tužbu Hrvatske protiv Jugoslavije pred Međunarodnim sudom pravde, a tijekom 2005. godine sudjelovao je kao *amicus curiae* pred Međunarodnim kaznenim sudom za bivšu SFRJ u referral case of *Ademi-Norac*.

Prijelaz Damaške u Novi svijet osiromašio je nacionalnu hrvatsku pravnu teoriju, ali je obogatio američku i samome Damaški donio plodan akademski rad i svjetsku slavu. Nagovještaj slave nesumnjivo donosi seminalni znanstveni rad *Evidentiary Barriers to Conviction and two models of criminal procedure: a comparative study* (U. Penn. L. R. No. 3, 1973). Taj rad sve ove godine čuvam nadohvat ruke kao uvodnik, podsjetnik i priručnik za teoriju o dopuštenosti i nedopuštenosti dokaza u kaznenom postupku, koja se u kontinentalnom pravu počela naglo razvijati upravo u osamdesetim godinama, nakon promjena u političkom i ustavnom sustavu brojnih europskih država. Još uvijek se, pri pitanjima o dopuštenosti uporabe dokaza u kaznenom postupku, pitam: Što Damaška, u *Evidentiary Barriers*, misli o tom problemu? Nesumnjivo se tim radom počeo mijenjati način na koji anglo-američki i kontinentalni pravници razmišljaju o tom problemu koji prelazi granice kaznenog procesnog prava i sa svojim strukturalističko--funkcionalističkim pristupom prelazi u ustavno pravo i socijalnu teoriju. Po teorijskom značaju možemo ga u najmanju ruku staviti uz bok pionirskog rada *Ernsta Belinga: Beweisverbote im Strafprozess* iz 1903. godine. Po važnosti za kontinentalnog pravnika treba istaknuti i članak: *Der Austausch von Vorteilen im Strafverfahren: Plea-Bargaining und Absprachen*, Vol. 8, *Strafverteidiger*, 8/1988) u kojem nas je upozorio na probleme koje će u kontinentalno procesno pravo donijeti transplantacija američkog plea bargaininga u kaznenom postupku i kojih smo postali svjesni tek kad je ta ustanova, tijekom devedesetih godina XX. stoljeća, započela svoj pobjedonosni pohod u kaznenom pravosuđu brojnih kontinentalnih zemalja.

Godine 1976. Damaška je prihvatio ponudu da prijeđe na Pravni fakultet Sveučilišta Yale. Daljnju karijeru, u kojoj predaje opće komparativno pravo, međunarodno kazneno pravo, kazneni postupak i znanost o dokazima, ne usuđujem se detaljnije opisivati jer je svima dobro poznata. Samo površno i letimično ističem da mu je školske godine 1978./1979. dodijeljena stipendija *National Endowment for the Study of Humanities* koja se godišnje daje samo dvojici kandidata - profesora na američkim sveučilištima. Oslobođen nastavnih dužnosti, Damaška je proveo tu školsku godinu na studijskim putovanjima po Europi i Americi. Godine 1980. Yale mu je povjerio katedru za poredbeno pravo Fordove fondacije. Godine 1986. primljen je u Međunarodnu akademiju za poredbeno pravo (Pariz), a 1994. izabran je za redovitog člana Američke akademije znanosti i umjetnosti (American Academy of Arts and Sciences, Cambridge, Massachusetts). Godine 1995. Upravni odbor Sveučilišta Yale dodijelio mu je počasnu titulu *Sterling* profesora. 1977. godine postao je članom Upravnog odbora Udruženja za usporedno pravo i članom uredništva *American Journal of Comparative Law*. U školskoj godini 1982./1983. obavljao je dužnost predsjednika Poredbenopravne sekcije Udruženja američkih profesora prava. Od 1990. do 1995. bio je član Savjetodavnog odbora Odvjetničke komore SAD (ABA) za pravne inicijative u središnjoj i istočnoj Europi (CEELI).

Damaška je često predavao na raznim sveučilištima i studenti su izvanredno cijenili dubinu, jasnoću i cilj njegovih predavanja. U vrijeme karijere u staroj domovini mogu se izdvojiti i predavanja u inozemstvu, i to na Pravnom fakultetu u Addis Abebi (26.3.-7.4.1961.) i na Fakultetu za poredbeno pravo u Luxembourg (1965.). Nakon preseljenja,

dolaze predavanja na Pravnom fakultetu u Berkeleyju (1976.); Seminaru za američke studije u Salzburgu (1977.); Max Planck Institutu u Freiburgu (1979.); Pravnom fakultetu u Frankfurtu (1987.); Američkom pravnom centru u Moskvi (1991.); ljetnim seminarima pravnih fakulteta Louisiane i Puerto-Rica u Aix-en-Provence (1992.) i Barceloni (1993.) te pravnim fakultetima u Ljubljani (2000.) i Zagrebu. U Zagrebu je 2001. započeo sa serijom predavanja na poslijediplomskom studiju iz kaznenopravnih znanosti, koja na veliko zadovoljstvo hrvatskih studenata traje do danas. Pojedina od tih predavanja objavljuju se u časopisu *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*. Time su obnovljene i učvršćene veze sa starom domovinom, koje, kako smo vidjeli, nikad nisu bile prekinute.

Kroz protekla tri desetljeća Damaška je sudjelovao u radu raznih znanstvenih skupova i kongresa. Tako je, na primjer, na Međunarodnom kongresu o prometnim deliktima stranaca (Dubrovnik, 1970.) bio glavni referent, a isto tako 1982. na VII. međunarodnom kongresu procesnog prava u Würzburgu gdje je sudionicima Kongresa podnio izvanredno zanimljiv i pregledan referat: *Interference in the Pending Judicial Process* (objavljen u: *Effektiver Rechtschutz und verfassungsmässige Ordnung*, Bielefeld, 1983.). Na VII. svjetskom kongresu za poredbeno pravo (Montreal, 1990.) bio je zadužen za nacionalni referat SAD o ustavnom pravu. Na nekoliko međunarodnih skupova bio je *key-note speaker* ili *moderator* rasprave.

Damaška je objavio velik broj znanstvenih radova o postupovnom pravu, teoriji dokaza, međunarodnom kaznenom pravu (u kojem je njegov članak *The Shadow Side of Command Responsibility*, *The Am. J. of Comp. L.*, Vol. XLIX, No. 3, 2001; postao nezaobilaznom i standardnom literaturom kako praktičara u međunarodnim kaznenim sudovima, tako i teoretičara) i općem komparativnom pravu u časopisima raznih zemalja. U potonjem, primjerice, kao ustavni sudac, ističem članak *Reflections on American Constitutionalism* (*The Am. J. of Comparative Law*, Vol. XXXVIII, 1990). U domovini rano su mu tiskane dvije knjige: *Iskaz okrivljenika kao dokaz u suvremenom krivičnom procesu* (Zagreb, 1962.) i *Rječnik krivičnog prava i postupka* (sa Zlatarićem, Zagreb, 1969.). Poslije duge pauze, u novije vrijeme objavljena mu je manja - po opsegu - knjiga *Dokazno pravo u kaznenom postupku: oris novih tendencija* (Zagreb, 2001.). U njoj, izvanrednom jasnoćom, preglednošću i sjajnim stilom izlaže problematiku osnovnih funkcija kaznenog postupka, bipolarnog i unilateralnog modela izvođenja dokaza, računa vjerojatnosti pri ocjeni dokaza, zabrani hearsayja, načelu *nemo prodere se ipsum* te ugroženim i zaštićenim svjedocima u kaznenom postupku. Ove godine objavljen je konačno, nakon neopravdanog i neobjašnjivog kašnjenja, prijevod njegove najslavnije knjige: *The Faces of Justice and State Authority* (Yale University Press, 1986.) koja je u međuvremenu bila prevedena na talijanski (II Mulino, Bologna, 1991.), španjolski (Editorial Juridica de Chile, 2000.) i kineski jezik (Beijing, 2002.), a sada se eto našla i na tlu iz kojega je Damaška ponikao (hrvatski naslov: *Lica pravosuđa i državna vlast. Usporedni prikaz pravosudnih sustava*, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 2008.).

Treba li uopće reći da se znanstveni radovi Damaške često citiraju u pravnoj literaturi kad znamo da su o njegovim znanstvenim radovima održana tri simpozija: 1987. u Bielefeldu, 1988. u Sieni te 1998. u San Franciscu (materijal s potonjeg simpozija tiskan je u *Hastings Law Journal* 49, 1988., 359-401), a da je od 30. V. 2006. počasni doktor sveučilišta u Paviji, jednog od najstarijih talijanskih sveučilišta. Podsjećam da je tamošnji laudator ugledni procesualist *Michele Taruffo* naglasio da je počasni doktorat Damaški dodijeljen zbog izvanredne dubine njegove teorije, zbog znanstvene strogoće njegovih istraživanja te preciznosti i razrađenosti njegovih analiza u mnogobrojnim djelima.

Neka mi, dakle, bude dopušteno zaključiti kako male zemlje, poput Hrvatske, nemaju mogućnost obogatiti svjetsku znanost brojem svojih znanstvenika jer takav broj, već zbog svoje veličine, ne mogu imati. No one to mogu učiniti veličinom pojedinca koji se iz njih, poput Damaške iz male Hrvatske, otiskuje u svijet. To se Hrvatskoj već događalo, počam primjerice od Markantuna de Dominisa, biskupa s otoka Raba, jednog od najutjecajnijih katoličkih teologa u doba protureformacije, pa do Ličanina Nikole Tesle, izumitelja izmjenične struje i bežičnog prijenosa električne energije. Što malim zemljama nakon toga preostaje? Kada se one, poput Hrvatske u ovome trenutku, nalaze u razdoblju velike promjene, izazvane osamostaljenjem, potrebom rekonstrukcije pravnoga sustava u uvjetima tranzicije i pristupanja velikim međunarodnim asocijacijama poput Europske unije, preostaje im jedino slijediti onu istu naklonost prema promišljanju prava, onaj *amor intellectualis* te samoprijegor u pravnoj nastavi koji nam pokazuje Damaška svojim primjerom. Kao njegov nekadašnji student i današnji kolega, koji svakim dolaskom Damaške u Zagreb ima sreću susreta s uvijek novim saznanjima i iskustvima, mogu zaključiti da nam Damaška svojim ukupnim *habitusom* pokazuje kako međusobno uvažavanje pravnih škola, interdisciplinarnost u istraživanjima te koncentracija na korisnost studija u nastavi trebaju biti glavni postulati za postizanje uspjeha u pravnim odnosno društvenim znanostima u cjelini. Na tom primjeru, a ne samo na višekratno dokazanoj ljubavi prema "starome kraju", moramo profesoru Damaški u Hrvatskoj biti zahvalni.

